

Význam, obnova a manažment borievkových pasienkov lesov na Slovensku

SOURCE: Ing. Jaroslav Jankovič, CSc., Ing. Michal Pástor, PhD.¹ (2025).

¹Národné lesnícke centrum, Sekcia pre vedu a výskum, Odbor pestovania lesa a semenárskej kontroly

Borievkové pasienky

Borievka obyčajná (*Juniperus communis* L.) je drevinou s pravdepodobne najväčšou ekologickou amplitúdou. Je extrémne nenáročná na pôdu a rastie od úrovne mora až po alpínsky stupeň (Aas, 2003). Hlavným limitom pre jej rozširovanie je zatienenie a preto je jej prirodzený výskyt viazaný na extrémne stanovišťa, na ktorých nedokážu rásť iné dreviny, ktoré by ju mohli prerásť a zatieniť. Väčšina súčasných výskytov borievkových porastov sú preto sekundárne, ktoré vznikli hlavne na extenzívne obhospodarovaných pasienkoch, planinách a riedkych lesoch, pasených ovcami alebo hovädzím dobytkom. Borievkové pasienky predstavujú špecifický spôsob využívania krajiny, ktorý nájdeme v celej Európe, pričom ich vznik a význam sa v jednotlivých regiónoch líši najmä v závislosti od prírodných podmienok. Na Slovensku sa borievkové pasienky masívnejšie rozšírili ako dôsledok tzv. valašskej kolonizácie na pasienkoch, ktoré boli vytvárané vyrúbaním pôvodných lesných porastov.

Ľudia od nepamäti využívali drevo borievok a najmä jej plody, ktoré sú aj dnes významnou komoditou potravinárskeho, farmaceutického, kozmetického či liehovarnického priemyslu. Za najekonomickejší a najracionálnejší spôsob pestovania borievok na produkciu plodov dnes považujeme agrolesnícky systém –

OBRÁZOK 1. EXTENSIVELY GRAZED JUNIPER PASTURE IN THE VRCHDETVA LOCALITY

borievkový pasienok.

OBRÁZOK 2. POHLAD NA ZANEDBANÝ BORIEVKOVÝ PASIENOK V LOKALITE VRCHDETVA, : POHLAD NA TEN ISTÝ BORIEVKOVÝ PASIENOK PO VYKONANÍ MANAŽMENTOVÉHO OPATRENIA ZA ÚČELOM VYTVORENIA PODMIENOK PRE OBNOVU PASTVY A PRIRODZENÉ ZMLADENIE BORIEVOK

Význam borievkových pasienkov pre hospodárstvo, krajinu a biodiverzitu

Borievkové pasienky boli ešte v prvej polovici minulého storočia významne rozšírené prakticky vo všetkých pohoriach Slovenska. Integráciou pastvy a poskytovaním dreva a plodov boli efektívnym umelým ekosystémom, ktorý zároveň vytváral podmienky pre vysokú biodiverzitu a vytváral typický krajinný ráz. Primárnou funkciou borievkových pasienkov bolo zabezpečiť krmivo pre ovce a dobytok a zároveň boli významným zdrojom borievkových plodov ako suroviny pre farmaceutické, kulinárske a najmä liehovarnícke využitie (Piš, 1974, 1985). Borievkové pasienky zároveň vytvárali vhodné biotopy pre viaceré druhy bezstavovcov a vtáctva, ktoré sú dnes vzácne a chránené v rámci sústavy NATURA 2000. Zároveň predstavovali typický ráz vidieckej pastiersky obhospodarovanej krajiny.

- Borievkové pasienky sú tradičné agrolesnícke systémy, ktoré spontánne vznikli ako následok valašskej kolonizácie a boli udržiavané pastvou a sporadickými zásahmi (výrubom, resp. preried'ovaním) v porastoch borievok.
- Borievkové pasienky majú hospodársku, ekologickú a krajinotvornú hodnotu – umožňujú produkciu mäsa, mlieka, plodov a dreva borievok, podporujú biodiverzitu a vytvárajú typický krajinný obraz.
- Udržateľný manažment borievkových pasienkov zahŕňa regulovanú pastvu a manažmentové opatrenia v porastoch borievok (odstraňovanie mŕtvych, prestarnutých a rozlámaných krov borievok a konkurenčných drevín stromovitého vzrastu), aby sa zachovala ich otvorená štruktúra.

Obnova a udržateľný manažment borievkových pasienkov

Po ústupe pastvy z horských oblastí Slovenska koncom minulého storočia začali borievkové pasienky u nás postupne zanikať. Všade tam, kde sa prestalo pásť nastala prirodzená sukcesia a návrat lesa do týchto lokalít. V zatičení lesnými drevinami borievkové kry postupne chradli a nakoniec uhynuli. Opakované mapovanie borievkových porastov vhodných na produkciu plodov po 35 rokoch od prvého mapovania v rokoch 1981 – 83 ukázalo, že v drvivej väčšine porasty borievok tam kde sa prestalo pásť zanikli, alebo boli tesne pred zánikom (Jankovič & Čaboun 2017). Jedinou možnosťou zachovania, resp. obnovy borievkových pasienkov s potenciálom produkcie plodov je ich zámerný

manažment, ktorého súčasťou je pastva hospodárskych zvierat a nevyhnutné zásahy do drevinovej zložky týchto agrolesníckych systémov. V rámci nich je potrebné odstraňovať konkurenčné náletové dreviny a udržiavať porasty borievok v priaznivom stave realizovaním výrubov poškodených a prestarnutých krov, resp. preriedovaním plošných zárastov borievok. V ideálnom stave by mali byť borievky na pasienku v solitérnom postavení, resp. v malých skupinách tak, aby sa medzi nimi umožnila pastva na minimálne 50% plochy pasienka. Naše poznatky plne korešpondujú aj s poznatkami nemeckých autorov (Aas, 2003; Ewald, 2003), ktorí vo svojich prácach upozorňujú, že udržanie borievkových porastov na produkciu plodov bez zámerného manažmentu nie je možné.

Zdroje

- Aas, G., 2003: Der Gemeine Wacholder (*Juniperus communis*) – Dendrologische Anmerkungen. In: Schmidt, O.,: Beitrage zum Wacholder. Berichte aus Bayerischen Landesanstalt für Wald und Forstwirtschaft, 41:1–6.
- Adams, R. P., 1993: *Juniperus*. In Flora of North America north of Mexico, Oxford University Press, New York, vol. 2:412–320.
- Bhattarai, S., Chaundhary, R. P., Taylor, R. S. L., 2006: Ethnobotany of Wild *Juniperus* (*Juniperus* Species) in Manang District, Central Nepal. Scientific World, 4:109–112.
- Ewald, J., 2003: Der Wacholder in Südbayern – ein pflanzengeographisches und vegetationsökologisches Portrait. In: Schmidt, O.,: Beitrage zum Wacholder. Berichte aus Bayerischen Landesanstalt für Wald und Forstwirtschaft, 41:7–13.
- Fejér, J., Gruľová, D., Šalamon, I., 2013: Biodiversity of juniper (*Juniperus communis* L.) natural populations from the Carpatian region. In: Zborník „Netradicionnyje, novyje i zabytyje vidy rastenij: teoretičeskije i praktičeskije aspekty kul'tivirovanija: materialy I Meždunarodnoj naučnoj konferencii, 10.-12 sentabria 2013“ Kyjev, s. 441–444.
- Jankovič, J., Čaboun, V., 2017: Poznatky z mapovania borievkových porastov na Slovensku. In: Dlhodobý ekologický výskum a monitoring lesov, zborník recenzovaných príspevkov z konferencie 7. - 8. november, NLC Zvolen, s.67-71. ISSN 978-80-8093-231-2.
- Jankovič, J. a kol., 2019: Výskum možností pestovania borievky (*Juniperus communis* L.) na produkciu plodov. Závěrečná správa o riešení projektu za roky 2015 - 2019. NLC-LVÚ Zvolen, 10 s., nepublikované.
- Jankovič, J., Pástor, M. (2021). Agrolesnícké systémy a potenciál ich využitia na Slovensku, Národné lesnícke centrum, Lesnícky výskumný ústav Zvolen, s. 9 - 10, 19 - 20.
- Píš, E.: Význam zberu borievok. Slovník, n.p., závod Trenčín. 1974.
- Píš, E., 1985: Borovička a jej druhy ako výrobok. In Kvasný priemysel, s. 14–17.
- Pleva, J. a kol., 1983: Výskum premenlivosti, rajonizácie a selekcie borievky na Slovensku. Závěrečná správa etapy výskumnej úlohy R 331-025-01. Výskumný ústav lesného hospodárstva Zvolen, 60 s.
- Schmidt, O., 2003: Beitrage zum Wacholder. Berichte aus Bayerischen Landesanstalt für Wald und Forstwirtschaft, 41, 57 s.

Kľúčové slová:

borievkové pasienky, tradičné využitie pôdy, biodiverzita

Get to know more!

www.af4eu.eu